

GEORGIAN FOUNDATION FOR
STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES

იკვებება: საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკა
ჩრდილოეთ კავკასიასთან მიმართებით

შოთა შტიახვილი

122

ექსპერტის აზრი

საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი
GEORGIAN FOUNDATION FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES

ექსპერტის აზრი

შოთა უტიანოვილი

იკვანება: საქართველოს სახელმწიფო პოლიტიკა
ჩრდილოეთ კავკასიასთან მიმართებით

122

2019

პუბლიკაცია დაიბეჭდა ამერიკის შეერთებული შტატების საელჩოს ფინანსური მხარდაჭერით. გამოცემაში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნის ავტორებს და შეიძლება არ ასახავდეს საელჩოს თვალსაზრისს.

ტექნიკური რედაქტორი: არტემ მელიქ-ნუბაროვი

საავტორო უფლებები დაცულია და ეკუთვნის საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდს. წერილობითი ნებართვის გარეშე პუბლიკაციის არც ერთი ნაწილი არ შეიძლება გადაიბეჭდოს არანაირი, მათ შორის ელექტრონული ან მექანიკური, ფორმით. გამოცემაში გამოთქმული მოსაზრებები და დასკვნები ეკუთვნის ავტორს/ებს და შეიძლება არ ასახავდეს საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობების კვლევის ფონდის თვალსაზრისს.

© საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდი 2019 წელი

ISSN 1512-4835

ISBN 978-9941-8-1237-8

ამ დრომდე საქართველოს მთავრობას არ აქვს რაიმე სახის პროაქტიური პოლიტიკა მეზობელ ჩრდილოეთ კავკასიასთან მიმართებით. 2012 წლის ივნისში საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული ეროვნული სტრატეგია, საქართველოს სახელმწიფო კონცეფცია ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხებთან ურთიერთობის შესახებ, 2012 წლის შემოდგომის არჩევნების შემდეგ თაროზე შემოიღო. წინამდებარე ნაშრომი მიზნად ისახავს პოლიტიკის შესაძლო ვარიანტების შესწავლას და მასთან დაკავშირებული რეკომენდაციების შემუშავებას.

ისტორია

1991 წელს საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ჩრდილოეთ კავკასიასთან ურთიერთობა თითქმის მყისიერად გაუარესდა. ეს, ძირითადად, აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში მიმდინარე საქართველოს შიდა კონფლიქტებით იყო გამოწვეული. ჩრდილო ოსები მხარს უჭერდნენ თავიანთ ეთნიკურ ნათესავებს მაშინ, როცა სხვა ჩრდილოკავკასიელებმა (რომლებიც ძირითადად ჩრდილოეთ კავკასიის დასავლეთ ნაწილს წარმოადგენდნენ, თუმცა მათი რიცხვი მხოლოდ ამით არ შემოიფარგლებოდა) მხარი აფხაზეტს დაუჭირეს. ამ კონფლიქტებმა ქართველებსა და მათ ჩრდილოელ მეზობლებს შორის ხანგრძლივ მტრობას დაუდო სათავე.

ჩეჩნეთის პირველ ომში (1994-1996) საქართველო რაიმე გამორჩეული სახით ჩართული არ ყოფილა, მაგრამ ამ ომმა ქვეყანაზე მაინც იქონია დიდი გავლენა. აფხაზეთის ომში დამარცხებისა (1993) და იძულებით გადაყენებული ექსპრეზიდენტ გამსახურდიასგან მომავალი საფრთხის შემდეგ პრეზიდენტი შევარდნაძე რუსეთის მთავრობას, ფაქტობრივად, დანებდა. შეთანხმებამ, რომლის ფარგლებშიც რუსმა სამხედროებმა დაამარცხეს და გაფანტეს გამსახურდიას მხარდამჭერი შეიარაღებული ძალები, რუსეთს საქართველოში 25 წლის განმავლობაში სამხედრო ბაზების განთავსებისა და შევარდნაძის მთავრობის მნიშვნელოვანი მინისტრების (თავდაცვის, უსაფრთხოებისა და შინაგან საქმეთა) დანიშვნის საშუალება მისცა. საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მხოლოდ სახელი დარჩა. ჩეჩნეთის პირველ ომში რუსეთის დამარცხებამ შევარდნაძეს საშუალება მისცა გაეთავისუფლებინა რუსეთის დანიშნული ან პრორუსი თანამდებობის პირები და დამოუკიდებელი სამთავრობო ინსტიტუტების შენება დაეწყო.

ჩეჩნეთის პრეზიდენტი მასხადოვი თბილისში სახელმწიფოს მეთაურმა პატივით მიიღო, მაგრამ საქართველოსა და ომებს შუა პერიოდის ჩეჩნეთს შორის ურთიერთობას მხოლოდ მცირე ღირებულება ჰქონდა.

საქართველოზე ალბათ უფრო დიდი გავლენა ჩეჩნეთის მეორე ომმა იქონია. ომის დაწყებიდან მალევე, მეამბოხე ძალებისათვის სამხრეთიდან შეტევის მიზნით, რუსეთის პრემიერ-მინისტრმა პუტინმა საქართველოს რუსი ჯარისკაცების გატარება სთხოვა. პრეზიდენტმა შევარდნაძემ ამაზე უარი განაცხადა, რისი საფასურიც დაუყოვნებლივ გადაიხადა – რუსეთმა საქართველოს მოქალაქეებისათვის სავიზო რეჟიმი დაანწესა.

ომი კავკასიის მთების გასწვრივ გავრცელდა და 10 ათასზე მეტი ჩეჩენი ლტოლვილი პანკისის ხეობაში, ჩრდილო-აღმოსავლეთ საქართველოში, ჩამოსახლდა. მალევე მათ ასობით შეიარაღებული მებრძოლი შეუერთდა. პანკისი თავშესაფარი და სატრანზიტო პუნქტი გახდა ჩეჩენი მებრძოლებისათვის, რომლებმაც ხეობაზე კონტროლი მალევე დაამყარეს. პანკისში თავშესაფარი იპოვეს ალქაიდასა და სხვა ტერორისტული ორგანიზაციების მეთაურებმა.

პუტინი კმაყოფილი იყო იმით, რომ ჩეჩნეთის მუდმივ წინააღმდეგობაში საქართველოს დაადანაშაულებდა. მან რამდენჯერმე დაბოძა პანკისი და საქართველოს საზღვრებში მყოფი სხვა ტერიტორიები. ამ დაბოძებებს პირველი ფაქტალური შედეგები 2002 წლის აგვისტოში მოჰყვა. რუსეთის გენერალური შტაბი საქართველოს ტერიტორიაზე ოპერაციით იმუქრებოდა.

რუსეთი ამტკიცებდა, რომ საერთაშორისო სამართლის თანახმად, მას საქართველოს ტერიტორიაზე სამხედრო ოპერაციის ჩატარების უფლება ჰქონდა, რადგან ის ტერორიზმს აქეზებდა. აღნიშნული საფრთხის საპირწონედ ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ქართველი სამხედროების გადამზადება გადანყვიტა. აშშ-ის მტკიცების თანახმად, უშიშროების ქართულ სამსახურებს კი არ უნდოდათ, მაგრამ არ შეეძლოთ თავიანთ მინაზე უცხოელი მებრძოლების წინააღმდეგ ეფექტურად ემოქმედათ – ეს მეტწილად სიმართლე იყო.

საბოლოოდ, ვარდების რევოლუციის შემდეგ, მთავრობამ ჩეჩენი მებრძოლები აიძულა რუსეთში დაბრუნებულიყვნენ და პანკისის ხეობაზე კონტროლი აღადგინა. 2003 წლის შემდეგ საქართველოში მებრძოლების არც ერთი ჯგუფი არ დაფიქსირებულა. თუმცა, რუსეთი ჩეჩენი ტერორისტების დახმარებაში საქართველოს კვლავაც ადანაშაულებდა და საშიში ქმედებებით ემუქრებოდა.

მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთს თავისი ბრალდების გასამყარებელი რაიმე სახის მტკიცებულება არასდროს წარუდგენია, საქართველოს მთავრობა ამას სამხედრო მოქმედების ფარულ საფრთხედ აღიქვამდა და განსაკუთრებული სერიოზულობით უდგებოდა. რუსეთთან ურთიერთობის გაუმჯობესებისაკენ მიმართული საქართველოს ახალი მთავრობის პოლიტიკა, რომელიც საწყის ეტაპზე ჩეჩენი მებრძოლების გაყრით ან ძებნილი ჩეჩნების რუსეთისათვის არაოფიციალურად გადაცემით გამოიხატა, ჩავარდა. 2004-2008 წლებში ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ საქართველოს პოლიტიკას სამი ძირითადი მიზანი ჰქონდა: 1. არ დაეშვა საქართველოს წინააღმდეგ რუსეთის არანაირი ქმედება არანაირი საბაბით (ტერორიზმის მხარდაჭერა და სხვ.), 2. პანკისის მკაცრი კონტროლი და 3. ჩეჩნურ საზოგადოებასთან საკომუნიკაციო არხების ღიაობის შენარჩუნება. ურთიერთობები სხვა ჩრდილოკავკასიურ რესპუბლიკებთან პრაქტიკულად არ არსებობდა.

საბოლოო ჯამში, 2004-2008 წლებში, სანამ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის პრობლემების მოგვარების ირგვლივ რუსეთთან ორმხრივი შეთანხმების მიღწევის მცირე იმედი მაინც არსებობდა, საქართველოს მთავრობა ცდილობდა, არ გაეტარებინა რაიმე სახის პროაქტიური პოლიტიკა ჩრდილოეთ კავკასიასთან მიმართებით, რათა თავიდან აეცილებინა რუსეთის გაღიზიანება.

შეიძლება ითქვას, რომ ჩეჩნეთის მეორე ომის შემდეგ ჩრდილოეთ კავკასიის გადაჭარბებულმა მილიტარიზაციამ, განსაკუთრებით, 2005 წელს ნალჩიკში განხორციელებული რეიდის შემდეგ, რუსეთს ნაყოფიერი ნიადაგი მოუმზადა 2008 წელს საქართველოს წინააღმდეგ ომის დასაწყებად. ამას ასევე ძლიერ დაეხმარა საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის 2007 წლის გადაწყვეტილება, რომ 2014 წელს ოლიმპიადა სოჭში ჩატარებულიყო.

წარმოდგენილი შეხედულება შესაძლოა მწვავე იყოს და მკვლევრები სათანადოდ ვერ აფასებდნენ, მაგრამ დამოუკიდებლობის მოპოვებიდან 2008 წლამდე რეგიონის რამდენიმე სხვა ქვეყანას უფრო დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა საქართველოსათვის, ვიდრე ჩრდილოეთ კავკასიას: 1990-იანი წლების დასაწყისში ჩრდილოეთ კავკასიის მიერ აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის მხარდაჭერა მნიშვნელოვანი იყო კონფლიქტების შედეგების განსაზღვრისათვის. ჩეჩნეთის პირველ ომში რუსეთის მარცხი საქართველოს დამოუკიდებლობის ინსტიტუციონალიზაციაში დაეხმარა, ჩეჩნეთის მეორე ომმა ქართული უსაფრთხოების არქიტექტურის ჩამოშლა გამოიწვია და საბოლოოდ, სათავე დაუდო ამერიკული სამხედრო

დახმარების პირველ პროგრამას. ჩეჩნეთის მეორე ომში რუსეთის გამარჯვებამ ჩრდილოეთ კავკასიაში გაზრდილი მილიტარიზაცია გამოიწვია და რუსეთს, პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად, სამხედრო ქმედებების მადა გაუძლიერა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩრდილოეთ კავკასია 2008 წლის აგვისტოს ომში ჩართულობით განსაკუთრებულად არ გამოირჩეოდა, ამ რეგიონიდან არალეგალური მებრძოლებისა და მძარცველების რაოდენობა მაინც საკმაოდ დიდი იყო.

2008 წელს ქართულმა პოლიტიკურმა ელიტამ ჩრდილოეთ კავკასიის მნიშვნელობა გაიაზრა და თან, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზების იმედიც დაკარგა. შესაბამისად, ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ ახალი პროაქტიურ პოლიტიკას წინ აღარაფერი დაუდგებოდა.

ახალი პოლიტიკა ჩამოყალიბებულია 2012 წლის ზაფხულში მიღებულ კავკასიის ხალხებთან ურთიერთობის საქართველოს სახელმწიფო კონცეფციაში, თუმცა მისი კონკრეტული პოლიტიკის განხორციელება 2010 წლიდან დაიწყო.

2010 წლის მარტში, ოთხი წლის შემდეგ, რუსეთი დათანხმდა საქართველოსა და რუსეთს შორის ერთადერთი ოფიციალური სასაზღვრო გამშვები პუნქტის – ლარსის გამშვები პუნქტის – გახსნას. 2010 წლის ოქტომბრიდან საქართველომ ჩრდილოეთ კავკასიის რესპუბლიკების მცხოვრებლებისათვის უვიზო მიმოსვლის რეჟიმი დაანება. 2011 წლის მაისში საქართველომ პირველმა აღიარა ჩერქეზების გენოციდი. 2010 წლის იანვარში ფუნქციონირება დაიწყო საქართველოს პირველმა რუსულენოვანმა ტელეარხმა PIK – თავდაპირველად ინტერნეტში, მოგვიანებით კი – სატელევიზიო. ჩრდილოკავკასიელ ხალხებთან საგანმანათლებლო, კულტურული და სამეცნიერო გაცვლის ხელშეწყობის მიზნით დაფუძნდა კავკასიის ფონდი და ჩერქეზული კულტურის ცენტრი. ქართულმა უნივერსიტეტებმა ჩრდილოკავკასიელ სტუდენტებს უფასო სამაგისტრო პროგრამები შესთავაზეს. საქართველო ჩრდილოკავკასიურ დიასპორებს მესამე ქვეყნებშიც დაუკავშირდა.

საქართველოს ინიციატივებზე რუსეთის რეაქცია მკაცრი იყო, მაგრამ რაიმე კონკრეტული კონტრნაბიჯები არ გადაუდგამს.

რის მიღწევას ცდილობდა საქართველო? ამას მრავალი ახსნა მოუძებნეს – ომისათვის შურისძიებიდან დაწყებული, ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ საქართველოს დამოკიდებულების ცვლილებით დამთავრებული. ერთი თეორიის თანახმად, ზემოთ ჩამოთვლილი რბილი ძალის ინიციატივები ემსახურებოდა თბილისის მხრიდან

ჩრდილოკავკასიელ მებრძოლებთან ურთიერთობის განვითარების მცდელობის გადაფარვას. ეს კი, საქართველოში რუსეთის ხელახალი შეჭრის შემთხვევაში, მტრის ტერიტორიაზე ოპერაციების ჩატარების შესაძლებლობის ქონას ისახავდა მიზნად. რუსეთში პოპულარული კიდევ ერთი თეორიის თანახმად კი, საქართველო CIA-სა და MI6-ის რეკრუტირების ნიადაგი ხდებოდა. სხვები მიიჩნევენ, რომ საქართველო რუსეთს ჩრდილოკავკასიელების „გულებისა და გონების“ მოგებისათვის ეჯიბრებოდა.

ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხებთან ურთიერთობის სახელმწიფო კონცეფცია

ჩრდილოეთ კავკასიის ხალხებთან ურთიერთობის სახელმწიფო კონცეფცია რეგიონთან მიმართებით საქართველოს ერთადერთი პოლიტიკის დოკუმენტია. მიუხედავად იმისა, რომ 2012 წლის შემდეგ არჩეულმა მთავრობამ შეწყვიტა მისი განხორციელება, მისი არც გადახედვა მომხდარა და არც ალტერნატიული პოლიტიკა შემოუთავაზებიათ. ამის საპირისპიროდ, ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ პროაქტიური პოლიტიკის შეწყვეტისთვის მთავრობამ დიდი კრიტიკა დაიმსახურა. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია ამ დოკუმენტის შესწავლა და გარკვეული დეტალების გაანალიზება. დოკუმენტში ყურადღება გამახვილებულია შემდეგ საკითხებზე:

1. ადამიანური მიმართულება
2. ადამიანის უფლებები, თავისუფალი მედია და სამოქალაქო საზოგადოება
3. მეცნიერება და განათლება
4. ეკონომიკა და ვაჭრობა
5. ისტორიული სიმათლის დამკვიდრების მხარდაჭერა
6. ტრადიციები, კულტურა და სპორტი
7. დიასპორის ურთიერთობები
8. ჯანდაცვა

ადამიანური მიმართულება. დოკუმენტში წარმოდგენილია ორი მნიშვნელოვანი შეთავაზება: პირველი – საქართველომ კარი უნდა გაუღოს ჩრდილოკავკასიელ ვიზიტორებს და მეორე – ვინაიდან საქართველო ჩრდილოკავკასიელ მუსლიმებსა და მათ წმინ-

და ადგილებს შორისაა, საქართველომ ხელი უნდა შეუწყოს პილი-გრიმულ მოგზაურობას საკუთარ ტერიტორიაზე.

ადამიანის უფლებები, თავისუფალი მედია და სამოქალაქო საზოგადოება. დოკუმენტის მიხედვით, საქართველო უნდა დაეხმაროს ჩრდილოკავკასიელ უფლებათა დამცველებს და ხიდის როლი უნდა შეასრულოს საერთაშორისო საზოგადოებასთან ურთიერთობაში. ასევე, საკუთარი რესურსებით აამაღლოს საერთაშორისო ცნობიერება ჩრდილოეთ კავკასიაში ადამიანის უფლებების დარღვევის შემთხვევებთან დაკავშირებით. მეორე სფეროა ჩრდილოკავკასიელი ხალხისათვის თავისუფალ ინფორმაციაზე (არა კრემლისგან კონტროლირებულზე) ხელმისაწვდომობის გაზრდა, ხოლო მესამე სფერო – ორივე მხარის სამოქალაქო საზოგადოების ორგანიზაციების თანამშრომლობის გაძლიერება.

მეცნიერება და განათლება. დოკუმენტში გამოყოფილია ორი მთავარი პრიორიტეტი: ჩრდილოკავკასიელი ახალგაზრდებისათვის განათლების ხელმისაწვდომობის გაზრდა (მაგ., მათთვის საქართველოში სწავლის შესაძლებლობის მიცემა) და ჩრდილოკავკასიური ენების, ისტორიის, არქეოლოგიისა და სხვ. მიმართულებით ჩრდილოკავკასიელ მეცნიერებთან თანამშრომლობა.

ეკონომიკა და ვაჭრობა. საქართველომ კარი უნდა გაუღოს ინვესტიციებს ჩრდილოეთ კავკასიიდან. საქართველომ უნდა შესთავაზოს თანამშრომლობა ტურიზმში და თავისი სერვისები, როგორც სავაჭრო და ლოჯისტიკურმა კერამ.

ისტორიული სიმართლის დამყარება. როგორც ცარისტული რუსეთის, ისე კომუნისტების მმართველობის პერიოდში, ჩრდილოკავკასიელი ხალხი – ჩერქეზები, ინგუშები, ჩეჩნები და სხვები – საშინელი უსამართლობის მსხვერპლნი იყვნენ. ეს ყოველივე სათანადოდ უნდა იქნეს შესწავლილი და წარდგენილი საერთაშორისო საზოგადოებისათვის.

ტრადიციები, კულტურა და სპორტი. ამ სფეროებში თანამშრომლობის ხელშეწყობა.

დიასპორული ურთიერთობები. საქართველო ჩრდილოკავკასიურ დიასპორებთან ურთიერთობას მესამე ქვეყნებშიც დაამყარებს და ამასთან, ხელს შეუწყობს ქართული და ჩრდილოკავკასიური დიასპორების კავშირების განვითარებას.

ჯანდაცვა. საქართველო მიესალმება და ხელს შეუწყობს ჩრდილოკავკასიელ ვიზიტორებს, რომლებიც საქართველოს ჯანდაცვის მიზნით სტუმრობენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ზოგი პუნქტი შესაძლოა პროპაგანდისტულად ან რეალურ პოლიტიკად გარდაქმნისათვის ზედმეტად ზოგადად ჟღერდეს, კონცეფციის დიდი ნაწილი სამუშაო დოკუმენტია. საქართველოში ჩრდილოკავკასიელების ვიზიტები საგრძნობლად გაიზარდა. გარდა ამისა, საქართველო პილიგრიმებისათვის სატრანზიტო ტერიტორიადაც გამოიყენება. 2010-2012 წლებში მუშაობდა ქართული რუსულენოვანი ტელეარხი, გახშირდა საგანმანათლებლო და სამეცნიერო გაცვლები, გაიზარდა ჩრდილოკავკასიელი მცირე მენარმეების რიცხვი, რომლებსაც ბიზნესი საქართველოში აქვთ, საქართველომ აღიარა ჩერქეზთა გენოციდი და დამყარდა ურთიერთობები ჩრდილოეთ კავკასიურ დიასპორებთან.

ურთიერთობები ჩრდილოეთ კავკასიასთან 2012 წლის შემდეგ

2012 წლის ოქტომბერში სააკაშვილის მთავრობა არჩევნებში დამარცხდა და ის კოალიცია „ქართულმა ოცნებამ“ ჩაანაცვლა, რომელსაც მილიარდერი ბიძინა ივანიშვილი მეთაურობს. ახალმა მთავრობამ განაცხადა, რომ მისი საგარეო პოლიტიკის მთავარ პრიორიტეტს რუსეთთან ურთიერთობის ნორმალიზება წარმოადგენდა. ერთ-ერთი პირველი, რაც პრიორიტეტების ცვლილებისგან დაზარალდა, ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ საქართველოს პოლიტიკა იყო. მაშინვე დაიხურა ტელეარხი PIK. შეწყდა საგანმანათლებლო პროგრამები ჩრდილოკავკასიელებისათვის და ორმხრივი სემინარებისა და კონფერენციების მთავრობისაგან მხარდაჭერა. ზოგადად, ახალმა მთავრობამ გადაწყვიტა, რომ რუსეთთან ურთიერთობები იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ პროაქტიური პოლიტიკა მას დამატებით წნეხის ქვეშ მოაქცევდა. „ქართულმა ოცნებამ“ გადაწყვიტა, რომ ჩრდილოკავკასიელებს ისევე მოექცეს, როგორც რუსეთის სხვა მოქალაქეებს. უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული გამოწვევებიდან გამომდინარე – ხანდახან უარესადაც კი.

დადგენილია, რომ 2014 წელს, სოჭის ოლიმპიადის მსვლელობისას, საქართველოს უსაფრთხოების სამსახურები თავიანთ რუს კოლეგებთან თანამშრომლობდნენ და საქართველოს საზღვრებთან ჩრდილოკავკასიელების (განსაკუთრებით ახალგაზრდა მამაკაცების) გადაადგილებას ზღუდავდნენ. არსებული ინფორმაციით, სულ მცირე, ორ შემთხვევაში საქართველოს უსაფრთხოების სამსახურებმა რუსეთს არაოფიციალურად გადასცეს ჩრდილოკავ-

კასიელი ლტოლვილები. 2012 წლიდან ISIS-ის სახით საქართველოს უსაფრთხოებას ახალი საფრთხე დაემუქრა, რამაც საქართველოს ხელისუფლება აიძულა საზღვრებზე დამატებითი ზომები მიეღო.

საინტერესოა, რომ საქართველოს დამოუკიდებლობის 25-წლიანი პერიოდზე დაკვირვებისას ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი იკვეთება: საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელ სახელმწიფოს, პროაქტიური პოლიტიკა ან რუსეთის მიმართ აქვს, ან ჩრდილოეთ კავკასიის. ჯერჯერობით ვერ მოხერხდა, რომ ორივეს მიმართ ერთდროულად ჰქონდეს.

ბევრი დავობს, რომ ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ ისეთი პოლიტიკის ქონას, რომელიც რუსეთის მიმართ არსებული პოლიტიკისგან განსხვავდება, აზრი არ აქვს. ვინაიდან ეს ან შეუძლებელია, ან ძირს გამოუთხრის ბევრად უფრო მნიშვნელოვან პოლიტიკას. ამ ორ კითხვაზე პასუხის პოვნა წარმატებული სტრატეგიის გასაღებია: პირველ რიგში, ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ საქართველოს გრძელვადიანი, ყოვლისმომცველი და თანმიმდევრული პოლიტიკა სჭირდება, რომელიც დამოკიდებული არ იქნება რუსეთთან ურთიერთობაზე (თუმცა, ჩრდილოკავკასიური პოლიტიკის რუსეთის პოლიტიკისგან სრული იზოლირება ყოველთვის შეუძლებელი იქნება) და მეორე – ამ პოლიტიკას პრაქტიკული შედეგები უნდა ჰქონდეს როგორც საქართველოში, ისე ჩრდილოეთ კავკასიაში.

კონტურები მომავალი სტრატეგიისათვის

ძირითადი დაშვებები

სტრატეგიის ჩამოსაყალიბებლად რამდენიმე მთავარი დაშვების შემუშავებაა საჭირო. ცხადია, თუ დაშვებები არასწორი აღმოჩნდება, მაშინ მარტივად შესაძლებელია, რომ მთელი სტრატეგია არასწორი ან არარელევანტური იყოს. ასევე, ჩრდილოეთ კავკასიასთან დაკავშირებული ნებისმიერი სტრატეგია უნდა ითვალისწინებდეს იმ განსხვავებებს, რომლებიც სხვადასხვა რესპუბლიკას შორის არსებობს (საქართველოს მიმართ არსებული განსხვავებული დამოკიდებულებებისა და ურთიერთობების ჩათვლით), თუმცა ეს უფრო დეტალური კვლევის საგანია.

რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობები: უფრო სავარაუდოა, რომ ძირითადად უცვლელი დარჩება. რუსეთის მხრიდან აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის აღიარებამ დაუძლეველი დაბრკოლება შეუქმნა ურთიერთობების ნორმალიზაციას. როგორც ზე-

მოთ აღინიშნა, „ქართული ოცნების“ ხელისუფლება გაცხადებული მიზნით მოვიდა, რომელიც ურთიერთობების გაუმჯობესებას გულისხმობდა. თუმცა მალევე მიხვდა, რომ ვაჭრობის აღდგენისა და სხვა ლოჯისტიკური საკითხების გადაწყვეტის მიღმა, დღის წესრიგში არ არსებობს ისეთი საკითხები, რომლებზეც მხარეები რეალურ პროგრესს მიაღწევენ. რუსეთის მთავრობა საქართველოსთან ურთიერთობას ორმხრივ პრობლემად არ აღიქვამს და დასავლეთთან კონფრონტაციის ლინზიდან უყურებს. შესაბამისად, საქართველოს მიმართ ნებისმიერი კომპრომისი დასავლეთთან დათმობად განიხილება (ამის საუკეთესო მაგალითია ე.წ. „მცოცავი ანექსია“). საქართველოს საზოგადოებრივი განწყობა ძლიერად პროდასავლურია (NDI-ის 2018 წლის ივლისის საზოგადოებრივი აზრის კვლევის თანახმად, ევროკავშირში გაწევრიანებას მხარს საქართველოს მოსახლეობის 80%-ზე მეტი უჭერს) და მთავრობისგან ზედმეტად შემრიგებლურ ნაბიჯებს არ შეეგუება. ამრიგად, მცირე გაუმჯობესებები შესაძლებელია, მაგრამ მნიშვნელოვნად დადებითი გარღვევა ძნელი წარმოსადგენია. ასევე ძნელი წარმოსადგენია საქართველოს მთავრობაში ისეთი პრორუსული ძალის მოსვლა, რომელიც პროდასავლურ კურსს ან ოკუპირებულ ტერიტორიებს დათმობს.

რუსეთი და ჩრდილოეთ კავკასია: იმის პროგნოზირება, თუ რა შეიძლება მოხდეს რუსეთში, განსაკუთრებით რთულია და, რა თქმა უნდა, წინამდებარე ნაშრომის ფარგლებს სცილდება. რასაკვირველია, მომავალში, გარკვეულწილად მოსალოდნელია მკვეთრი ცვლილებები. თუმცა, ეს სტრატეგია შემდეგ დაშვებებს ეფუძნება: რუსეთის მართვას აგრძელებს პუტინი ან ვინმე მსგავსი. გრძელდება დასავლეთთან კონფრონტაცია. პირდაპირ ომს ერიდებიან, მაგრამ შესაძლებელია არაპირდაპირი ომები. საერთაშორისო სანქციებისა და შიდა პრობლემების, როგორცაა კორუფცია, არასწორი მენეჯმენტისა და არაეფექტური სახელმწიფო-კაპიტალიზმის გამო, რუსეთის ეკონომიკის სტაგნაცია გრძელდება. რუსეთი განაგრძობს ჩრდილოეთ კავკასიის „რკინის მუშტი“ მართვას. ცენტრიდან შემცირებული ალოკაციის გამო, ადგილობრივი ელიტები ბიზნესშესაძლებლობებს სხვაგან ეძებენ. ადგილობრივი ელიტები თავს ნაკლებად უსაფრთხოდ გრძნობენ. გრძელდება ძალადობა, თუმცა უფრო მცირე მასშტაბით. მეზობლები, რომლებიც ადრე ISIS-ს შეუერთდნენ, რუსეთში რთულად ბრუნდებიან და ამბობს განაახლებენ. ეთნიკური რუსების წილი ჩრდილოკავკასიურ რესპუბლიკებში უფრო მცირდება.

სტრატეგიის მიზნები

რა უნდა იყოს საქართველოს მიზანი ჩრდილოეთ კავკასიასთან მიმართებით? რა სარგებელი შეიძლება მიიღოს საქართველომ ჩრდილოეთ კავკასიასთან ურთიერთობით?

ჩრდილოეთ კავკასიასთან დაკავშირებული ნებისმიერი სტრატეგია, პირველ რიგში, ეკონომიკურ სარგებელს უნდა ეფუძნებოდეს. ისტორიული კავშირები, კულტურული მსგავსებები და სტრატეგიული განხილვები მნიშვნელოვანია, მაგრამ თუ სტრატეგია კომერციულ მოგებაზე არ არის დაფუძნებული, ის არაეფექტური და არამდგრადი იქნება.

ვარდების რევოლუციის შემდეგ საქართველო რეგიონში ყველაზე ლიბერალურ ეკონომიკად ჩამოყალიბდა, მსოფლიო ბანკის ბიზნესის კეთების ინდექსში უკანასკნელი 100 სახელმწიფოდან საუკეთესო ათეულში დანინაურდა. მარტივია არა მხოლოდ ბიზნესის დანყება და მართვა, არამედ ამ საქმიანობისათვის საჭირო დოკუმენტების მიღება უცხოელებისთვისაც საკმაოდ ადვილია. შესაძლოა ეს არც ისე მნიშვნელოვანი იყოს დიდი დასავლური კორპორაციებისათვის, მაგრამ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მცირე და საშუალო რეგიონული ბიზნესისთვის. საქართველომ ასეულობით მილიონი დოლარის ინვესტიციები მიიღო სომხეთიდან და აზერბაიჯანიდან. ბოლო დროს კი, მათი ოდენობა მზარდია ირანიდან და რუსეთიდან. ინვესტორები არიან მცირე და საშუალო ზომის ბიზნესები, რომლებიც საკუთარ ქვეყნებში კორუფციამ დალაღა, ვისი ურთიერთობაც მთავრობებთან გაუარესდა და შიშობენ, რომ ეს მათ ბიზნესზე აისახება, მაღალი თანამდებობის პირები, რომლებიც ზუსტად ვერ აჩენენ თავიანთი სიმდიდრის წარმოშობას, დისიდენტები, რომლებიც საცხოვრებლად საქართველოში გადმოდიან და ახალი ცხოვრების დანყება სურთ, ირანელები და რუსები, რომლებსაც საერთაშორისო სანქციების შედეგები აშინებთ და სხვ. ძირითადად, საქართველო რეგიონში მოიაზრება მცირე კუნძულად, სადაც შესაძლებელია მცირე და საშუალო ზომის ბიზნესის კეთება კორუფციის, მთავრობის ჩარევის ან ორგანიზებული დანაშაულის შიშის გარეშე.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია ტურიზმი. 3.7 მლნ. მოსახლეობის მქონე საქართველომ გასულ წელს 7.5 მლნ.-ზე მეტი ვიზიტორი მიიღო და ეს რიცხვი ძალიან სწრაფად იზრდება. ტურისტების 81% საქართველოში იმ ქვეყნებიდან მოდის, რომლებთანაც სახმელეთო საზღვარს იზიარებს (რუსეთი, თურქეთი, სომხეთი და აზერბაიჯანი).

საქართველო რეგიონულ სავაჭრო ჰაზად ჩამოყალიბდა. დაბალი გადასახადებისა და ეკონომიკურ ცენტრებთან (ევროკავშირი, ჩინეთი, რუსეთი და თურქეთი) თავისუფალი სავაჭრო შეთანხმების გამო, თავიანთი შინამეურნეობებისათვის სხვადასხვა ნივთების, ავტომობილებისა და მათი ნაწილების, ტანსაცმლის და სხვ. საყიდლად საქართველოს მეზობელი ქვეყნებიდან ყოველწლიურად მილიონობით მომხმარებელი და მცირე მოვაჭრე სტუმრობს.

ამასთან, საქართველო დანიშნულების ადგილი ხდება სამედიცინო ტურიზმისთვის, საერთაშორისო სემინარებისა და კონფერენციებისთვის, სავაჭრო ბაზრობებისთვის და ა.შ.

როგორც ზევით აღინიშნა, საერთაშორისო ვიზიტორთა 81% მეზობელი ქვეყნებიდანაა. კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, რომ 81%-ის უმრავლესობა საავტომობილო გადაადგილების დისტანციიდან მოდის. საქართველოს მხრიდან უკიდურესად უგუნური ქმედება იქნება, თუკი ჩრდილოეთ კავკასიაში თავს აქტიურად არ წარმოაჩენს.

ანალოგიურად, ჩრდილოკავკასიელებს საქართველოსთან საქმიანი ურთიერთობის ინტერესი გაეზრდებათ. ადგილობრივი ელიტები, ვისი სტაბილურობაც გარანტირებული არ არის, სახლში სარისკო სიტუაციის შექმნის შემთხვევაში, მოინდომებენ ჰქონდეთ „სადაზღვევო პოლისები“. დისიდენტებს ენდომებათ ჰქონდეთ ისეთი ადგილი, სადაც საფრთხის წარმოშობის შემთხვევაში გადაფრინდებოდნენ. მათ, ვინც წარმატებული ბიზნესი ააწყეს, შესაძლოა, საქართველოში გაფართოება უნდოდეთ, რათა დაცული იყვნენ საერთაშორისო სანქციების საზიანო ეფექტებისგან ან რუსეთის ეკონომიკის ჰიპოთეტური ჩამოშლისგან.

გარდა ეკონომიკური ინტერესებისა, ჩრდილოეთ კავკასია საქართველოსთვის მნიშვნელოვანია აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის კონფლიქტების ქრილშიც. ჩრდილოეთ ოსეთი სამხრეთ ოსეთთან ხიდად შეიძლება მოვიზნოთ, განსაკუთრებით იმის გათვალისწინებით, რომ რუსებმა საქართველოსა და სამხრეთ ოსეთს შორის მავთულხლართების გალავანი ააშენეს. იგივე როლი შეუძლიათ ითამაშონ ჩერქეზებს საქართველო-აფხაზეთის ურთიერთობებში.

უსაფრთხოების თვალსაზრისით, საქართველო, მის მიმართ გაჩენილი ჩრდილოკავკასიური ბიზნესინტერესების გამო, ნაკლებად გახდება ჩრდილოკავკასიელი ექსტრემისტების სამიზნე.

საქართველოში ჩრდილოკავკასიელი ინვესტორების, მოვაჭრეების და ტურისტების მოსაზიდად საჭიროა, როგორც ადრე აღინიშნა, ქვეყანამ რეგიონში საკუთარი თავის პოპულარიზებას შეუწ-

ყოს ხელი. შესაბამისად, აუცილებელია სიცოცხლისუნარიანობა დაუბრუნდეს ძველი სტრატეგიის ისეთ ნაწილებს, როგორებიცაა: 1. ადამიანური მიმართულება, 2. განათლება და მეცნიერება, 3. ეკონომიკა და ვაჭრობა, 4. კულტურა, სპორტი და ტრადიციები და 5. დიასპორის ურთიერთობები.

პრაქტიკური თვალსაზრისით ეს ნიშნავს, რომ: არ უნდა არსებობდეს რალაც განსაკუთრებული შეზღუდვა ჩრდილოკავკასიელებისათვის სახელმწიფო საზღვარზე ან საქართველოს სამთავრობო ინსტიტუტებში, საქართველო გავლით ჰაჯის ხელშეწყობა, საგანმანათლებლო და სამეცნიერო გაცვლის განახლება, ერთობლივი სპორტული და კულტურული აქტივობების დაფინანსების გაგრძელება და ჩრდილოკავკასიურ დიასპორასთან ურთიერთობების შენება, მეტწილად – ბიზნესისა და ეკონომიკური კუთხით.

გარდა ამისა, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილდეს საქართველოში მცხოვრები ჩრდილოკავკასიელების დაცვაზე. ეს ნიშნავს: არაოფიციალურ ექსტრადიციებზე უარის თქმას (ოფიციალური ექსტრადიციები მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში), საკუთრების დაცვის სპეციალურ გარანტიებს და საქართველოში მცხოვრები ნებისმიერი ჩრდილოკავკასიელის დაცვას ჩრდილოეთ კავკასიის რეგიონში მცხოვრები თავისი ნათესავის შევიწროებისაგან. სამთავრობო უწყებები არ უნდა ეწეოდნენ ჩრდილოკავკასიელების დისკრიმინაციას, რაც ამჟამად ხშირია.

მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკური პროპაგანდა საჭირო არ არის, საქართველომ აქტიურად უნდა გაასაჯაროოს როგორც თავისი პოლიტიკა, ისე წარმატებული ინდივიდუალური ქეისები. ამას სჭირდება რუსულენოვანი მედიასაშუალება – უმჯობესია, თუ ეს ინტერნეტრესურსი იქნება.

საქართველომ უნდა აჩვენოს განსაკუთრებული პატივისცემა ისლამისა და მუსლიმების მიმართ. ეს მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ჩრდილოკავკასიური პოლიტიკის თვალსაზრისით, არამედ შიდა ინტეგრაციისა და სტაბილურობისთვისაც.

როგორი პოლიტიკაც არ უნდა ჰქონდეს საქართველოს რუსეთთან მიმართებით (როგორც ზემოთ აღინიშნა, მნიშვნელოვანი ცვლილებები ნაკლებად სავარაუდოა), გარკვევით უნდა დაფიქსირდეს, რომ პოლიტიკა ჩრდილოეთ კავკასიასთან მიმართებით ისევ არ გახდება ვაჭრობის საგანი და ჩრდილოკავკასიელებს საქართველოში გარანტირებული ექნებათ უსაფრთხოება და საკუთრება.

რასაკვირველია, უსაფრთხოება ჩრდილოეთ კავკასიასთან ურთიერთობაში მნიშვნელოვან ასპექტად დარჩება, თუმცა ეს არ უნდა იყოს ერთადერთი პრიორიტეტი.

დასკვნა

საქართველოს ახალი სტრატეგია ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ ორმხრივ კომერციულ სარგებელს უნდა ეფუძნებოდეს. საქართველომ აქტიურად უნდა წარმოაჩინოს საკუთარი თავი, როგორც უსაფრთხო და მომგებიანი ადგილი ბიზნესის საკეთებლად. რეგიონში საკუთარი იმიჯის გასაუმჯობესებლად უნდა გააგრძელოს ან, უბრალოდ, აღადგინოს კულტურული, საგანმანათლებლო და სამეცნიერო კავშირები.

საქართველომ თავისი სტრატეგია ჩრდილოეთ კავკასიის მიმართ უნდა გამოაცალკევოს რუსეთის მიმართ არსებული სტრატეგიისგან. მნიშვნელოვანია ქვეყანას რეგიონის მიმართ გრძელვადიანი და თანმიმდევრული პოლიტიკა ჰქონდეს.

უსაფრთხოება არ უნდა იყოს ჩრდილოეთ კავკასიასთან ურთიერთობების ერთადერთი პრიორიტეტი.